

УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ КООПЕРАТИВАМИ НА СЕЛІ

В. В. Вольська, к. е. н.

Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено значення обслуговуючих кооперативів для розвитку села. Визначено чинники, що стримують створення обслуговуючих кооперативів. Запропоновано напрями удосконалення розвитку обслуговуючих кооперативів.

Постановка проблеми. Становлення сільськогосподарської кооперації стає нагальною необхідністю на селі. Світовий досвід розвитку кооперації підтверджує високу результативність її економічних і соціальних функцій. Відродження кооперації особливо важливо в сучасних умовах, саме кооперація сільськогосподарських товаровиробників може підвищити ефективність їх функціонування. Проте, кооперативний рух на селі розвивається повільно і суперечливо. Багато в чому це наслідок відставання в розробці наукових розробок щодо даної проблеми, недостатнє інформаційне забезпечення аграріїв щодо можливостей створення кооперативів.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у становлення та розвиток кооперації в Україні зробили українські вчені минулого та сучасності, передусім М. В. Аліман, О. М. Анциферова, С. Г. Бабенко, М. С. Бойкова, М. П. Балліна, В. В. Гончаренко, Ф. В. Горбонос, В. В. Зіновчук, С. І. Іванюта, М. Й. Малік, Б. М. Мартос, К. О. Мацієвич, О. М. Могильний, А. Г. Морозов, К. К. Пажитнова, М. П. Поліщук,

П. Т. Саблук, О. В. Скидан, М. Туган-Барановський, О. В. Чайнов, А. А. Чухно. Проте невизначеність напрямів розвитку багатьох процесів в аграрному секторі економіки, відсутність достатнього їх методичного та аналітичного забезпечення потребує подальших досліджень питання формування системи кооперативного управління з метою створення сприятливих умов для розвитку цивілізованого ринкового середовища, в якому б вагому роль відігравали кооперативи.

Мета та методика досліджень. Мета дослідження полягає у поглибленні теоретико-методологічних підходів до управління кооперативними структурами в аграрному секторі України. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення наукових положень щодо розвитку сільськогосподарської кооперації.

Результати досліджень. Ефективне управління сільськогосподарським виробництвом є основою забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення населення країни високоякісними продуктами харчування в достатній кількості та різного асортименту. Управління сучасною аграрною структурою, при якій збільшується концентрація земель агрохолдингів, що спеціалізуються на вирощуванні високорентабельних та монокультур переважно зернової та олійної груп, а виробництвом трудомісткої плодоовочевої та м'ясо-молочної продукції займаються дрібні особисті селянські господарства та фермери, є незбалансованим. Сільськогосподарська концентрація в такому вигляді не передбачає соціальний розвиток села, створення нових робочих місць, зниження цін на продукти харчування. Розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні дозволить використовувати переваги великого товарного виробництва і враховувати інтереси сільських товаровиробників, сприяючи відродженню селянина як господаря виробництва, реального власника засобів виробництва і виробленої ним продукції [5]. Кооперативи допоможуть забезпечити управління аграрним виробництвом на високому рівні.

Підвищену увагу до питань розвитку сільськогосподарської кооперації спричинило банкрутство на початку XXI ст. п'яти провідних кооперативів аграрного сектора економіки Північної Америки (США і Канади): *Agwau*, «*Farmland Industries*» (*FI*), «*Tri Valleu Growers*» (*TUG*), «*Rice Grower Association*» (*RGA*), «*Saskatchewan Wheat Pool*» (*SWP*). Характерно, що тривалий час ці структури не тільки успішно розвивалися в умовах жорсткого ринкового середовища американського континенту, а й поширювали свою діяльність далеко за його межі [6]. Відмітимо, у світі та в Європі у кооперативному секторі переробляється 40–90 %

сільськогосподарської продукції [2, с. 282]. Переробні кооперативи допоможуть аграрним підприємствам досягти вищих соціально-економічних результатів.

Слід зауважити, важливість розвитку кооперативного руху визнається світовим співтовариством. У 1992, 1994, 1996, 1999, 2001 та 2002 рр. питання розвитку кооперативів було одним із предметів обговорення Генеральної Асамблеї ООН. 18.06.2002 р. було прийнято спеціальну резолюцію 56/114 «Кооперативи в процесі соціального розвитку», в якій виписано низку рекомендацій та закликів до урядів країн-членів щодо розвитку кооперації, зокрема:

- врахувати і використовувати вклад кооперативів у соціальний розвиток, ліквідацію бідності, забезпечення продуктивної зайнятості, розширення соціальної інтеграції;

- стимулювати й сприяти створенню і розвитку кооперативів, особливо тих, які створюються найбільш уразливими групами населення;

- забезпечувати партнерство між урядами та кооперативним рухом;

- створювати бази статистичних даних про розвиток кооперативів та їх вклад у національну економіку;

- розробляти програми заохочення кооперативів до навчання, обміну досвідом на регіональному і національному рівнях [3].

Всі ці рекомендації необхідно застосувати в управлінні кооперативним рухом в Україні, що надасть змогу підвищити ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств на селі.

Однією з проблем аграрних виробників в нинішніх умовах є відсутність маркетингової стратегії розвитку власних господарств. Тому і втрачають частину своїх прибутків. Нами проведено соціологічне опитування фермерських господарств, в результаті його встановлено, що основними каналами реалізації сільськогосподарської продукції є: споживчий ринок (63 %), приватні переробники (31 %), підприємства агробізнесу (посередники) (22 %), за бартерними угодами (13 %), також окремі з них реалізують продукцію через товарні біржі (5 %). Віддаленість більшості з них від ринків збуту обумовлює низький рівень рентних доходів. Все це свідчить про низьку ефективність прийнятих управлінських рішень щодо розвитку кооперативного руху на селі.

Вирішити це питання можна шляхом створення маркетингового сільськогосподарського кооперативу, що дозволить його членам підвищити фінансові результати. За допомогою таких кооперативів аграрії отримають користь від виробництва продукції та не втратять

контроль за подальшим рухом продукції аж до реалізації її кінцевому споживачу, що дасть йому змогу брати участь у великомасштабному бізнесі, контролювати канали збуту й постачання своєї продукції, впливати на ціни, бути рівноправним партнером у ринкових відносинах.

Відсутність в аграрних підприємств вільних обігових коштів та кредитів породжує проблему забезпечення матеріально-технічними ресурсами. Низький рівень технічного забезпечення не сприяє створенню належної матеріальної бази. Виходом може бути оренда на лізинговій основі з подальшим викупом або створення постачальницьких або сервісних кооперативів для придбання та використання енергомісткої та дорогої техніки. Як результат – зниження витрат і підвищення ефективності функціонування.

Одним з напрямів вирішення проблеми кредитування аграрних підприємств є становлення кредитної кооперації, де аграрії зможуть отримати кредити на вигідних умовах та за зниженими відсотками. Станом на 30.09.2011 р. кількість кредитних спілок в Україні становила 610, на 30.09.2010 р. – 679, на 30.09.2009 р. – 821; їхні активи були на рівні відповідно 2,4 млрд грн, 3,3 млрд грн, 4,5 млрд грн. [4]. Це значно менше, ніж у розвинутих країнах: у Німеччині діє близько 2,5 тис. кредитних кооперативів, у США – 8,9 тис. кредитних спілок з активами близько 694 млрд дол. США [1].

Пропонується надання короткострокових позичок сільгоспвиробникам під форвардні контракти та договори на сільськогосподарську продукцію. Головним призначенням кредитної системи на кооперативних засадах має бути економічне зміцнення сільськогосподарських підприємств, адаптація їх до ринкових умов.

Важливе значення в удосконаленні управління аграрними підприємствами є співробітництво господарств, що надасть їм змогу працювати на всю потужність: забезпечить надходження сировини до переробних кооперативів, готової сільськогосподарської продукції до торгівельної мережі, раціональне використання матеріально-технічної бази, створення джерела фінансування.

Оскільки сільськогосподарські підприємства переважно спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва, зокрема, вирощуванні зернових, то пропонується створити сільськогосподарський кооператив з переробки зерна та реалізації зернової продукції кінцевому споживачу. Такий кооператив може надавати послуги іншим сільгоспвиробникам на давальницьких умовах.

В зв'язку з тим, що аграрним підприємствам вдається постійно нарощувати виробництво продукції тваринництва, пропонується створити кооператив, який би займався переробкою м'яса на готову

продукцію (ковбаси, балики тощо) та напівфабрикати; реалізацію м'ясної продукції; надання інформаційно-консультаційних послуг; забезпечення членів кооперативу племінним молодняком; забезпечення кормами.

Враховуючи значення кооперативів у вирішенні соціально-економічних проблем аграрних підприємств, виникає потреба в розробці державної програми розвитку кооперативного руху, в якій передбачити завдання: через відродження кооперації сприяти підвищенню ефективності функціонування аграрних підприємств, зростання рівня національної економіки та відродженню українського села.

Отже, становлення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів дозволить аграріям отримати максимальний економічний ефект від участі в ринковій діяльності. Мотивами створення аграрними товаровиробниками таких кооперативів є складність самостійно вести господарство, недостатнє ресурсне та технічне забезпечення, відсутність спеціальної сільськогосподарської освіти. З економічної точки зору сільськогосподарський кооператив виступає формою підприємницької діяльності, яка також має і важливу соціальну спрямованість.

Висновки. Управління кооперативами визначається не лише поточним станом та перспективами розвитку кооперації, якістю управління, але також пріоритетними цільовими завданнями розвитку соціально-економічної системи. Стримуючими чинниками створення і розвитку обслуговуючих кооперативів є: недостатньо опрацьоване правове поле, низький рівень державної підтримки, відсутність єдиної державної структури, яка координує діяльність кооперативів, відсутність уваги й зацікавленості органів виконавчої влади у розвитку системи кооперації, недостатньо розвинений фінансовий ринок, відсутність спеціалізованої підготовки управлінського персоналу обслуговуючого кооперативу.

Список використаних джерел

1. Арсьонова А. О. Теоретичні підходи формування досвіду кооперативного руху / А. О. Арсьонова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2011/Economics/3_88120.doc.htm
2. Малік М. Й. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. – 370 с.
3. Малік М. Й. Науково-методичне забезпечення розвитку кооперації в аграрній сфері / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 103–108.

4. Підсумки діяльності кредитних спілок, інших кредитних установ та юридичних осіб публічного права за 9 міс. 2011 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/733.html>
5. Собкевич О. «Щодо першочергових напрямів підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні». Аналітична записка [Електронний ресурс] // О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/817/>
6. Fulton M. The Changing Landscape of Cooperatives in North America / Fulton M., Hei J., Fairbairn B. – Papers presented at the XIV International Economic History Congress Helsinki, Finland, 21 to 25 August 2006. – page 32-35.